

TVÅNGSOMFLYTTNINGARNA

I TJECKOSLOVAKIET — HUMANITÄR DEMOKRATI?

AV folkförflyttningarna och folkutrotningarna under det andra världskriget — fullkomligt exempellösa i sitt slag i historien — ha många förskräckande skildringar givits. Det började före kriget med utstötningen av judar ur Tredje riket och flykten av nära en halv miljon spanjorer från den tappande republikanska sidan in i Frankrike. Det fortsatte med tyskarnas »hemtagnings» av mer än en halv miljon utlandstyskar i öster och Tyrolen. Så kommo Tysklands våldsamma omflyttningar i Polen, och, i mindre skala, Tjeckoslovakiet samt koloniseringen av Elsass-Lothringen, Luxemburg och — efter det tysk-ryska krigets utbrott — på nytt av Baltikum. Ryssarna lämnade sina bidrag genom massdeportationer från Polen, Bessarabien och Baltikum, och nödgades sedan tvinga omkring ett tjugotal miljoner av sina egna i Ukraina och andra frontområden att evakuera de delar, som den tyska krigsmakten lyckades erövra 1941—1942. I Frankrike orsakade den tyska erövringen 1940 kaotiska folkvandringar, vilkas verkningar ännu inte återställts. På Balkan ha tvångsvis eller, några gånger, genom frivilliga statsavtal stora »Umsiedlungen» skett under kriget, särskilt i Rumänien och Jugoslavien. Från Finland känna vi väl till karelarnas två resor företagna kollektiva flykt undan ryssarna. De baltiska folken ha söndersprängts än genom deportationer till Ryssland 1940—41, än genom flykt till Tyskland, Polen och Sverige 1944 och äro säkerligen i detta nu långt på väg att denationaliseras. I Tyskland arbetade som krigsfångar eller tvångsarbetare ungefär 12 miljoner fr. o. m. 1943. Under krigets sista skede har bombkriget och de framflyttande ryska och allierade arméerna framtvingat en allmän omflyttning eller flyktartade folkrörelser, som inte ens tillnärmelsevis kunna mätas i siffror. Mest gäller detta Italien, Ungern, Österrike och framför allt Tyskland, där inte mindre än ungefär 15 miljoner ha antagits i våras ströva hemlösa omkring eller försökt komma över från Rysslands till västmakternas ockupationszoner. Och likvideringen av judarna — som det

numera allmänt tros c:a 4 miljoner — är detta krigs ohyggligaste och fasanfullaste tragedi. Allt som allt torde långt över hundra miljoner européer av det ena eller andra skälet ha tvingats bryta upp ur sin gamla bygd, många utan något hopp om återvändo.

I Kina uppges officiellt, att minst 50 miljoner kineser flytt västerut, in i landet, undan japanerna, tagande med sig fabriker, universitet och allt som kunnat transporteras.

Det vill emellertid synas, som om folkförflyttningarnas katastrofer långtifrån äro slut med de namnlösa lidanden, som redan tillfogats vår värld. Fortfarande pågå eller planeras andra »compulsory migrations» än sådana, som avse att föra vinddrivna människor tillbaka till sina ursprung eller att tillgodose ockuperade länders behov av tysk arbetskraft för återuppbyggandet.

Ostpreussens tyska befolkning tycks sålunda redan till största delen ha försvunnit från sitt forna land. De flesta torde ha flytt hals över huvud västerut när Röda Armén nalkades. De återstående ha säkerligen ingen fristad att vänta efter den polska och ryska invasionen. Inför denna omflyttning resignerar dock säkerligen det humanitära samvetet runt om i världen. Intet land har tillfogats sådana bittra, oläckbara lidanden som Polen under detta krig, och möjligheten för polackerna att komma ut till Östersjön via Ostpreussen kan dock bli en liten gottgörelse för utståndna oförrätter. Och Ostpreussen har en gång i tiden koloniserats av tyskarna, genom undertryckande av prussare, kurer och litauer som för sexhundra år sedan behärskade provinsen.

Delvis samma synpunkter kunna anläggas på Polens planer om polsk kolonisation av »Warthegau», Ober-Schlesien och andra f. d. tyska områden som Polen nu skall få såsom ersättning för landavträdelserna till Ryssland. Dels hade dessa områden före kriget en övervägande polsk befolkning och dels har Hitlerregimen där företagit ytterst omfattande »Zwangsumsiedlungen» för att germanisera dem. Om Polen har folk för detta återstår att se.

Annorlunda ter sig problemet, när det gäller den utdrivning av minoriteterna, som just nu sker i det befriade Tjeckoslovakiet.

Tjeckerna kunde med rätta beklaga sig över de hårda undertryckningsmetoder, som Hitlerregimen använde. Hela den demokratiska världen behjärtade dessa klagomål och understödde med sin sympati tjeckerna i deras frihetskamp. Hitlerregimen har begått de svåraste förbrytelser mot det tjeckiska folket, tillfogat dess kulturliv enorma skador, berövat tjecker egendom en

masse. Allt detta har framkallat världens avsky. Ungefär 1,3 miljoner tjecker beräknas ha lämnat sitt land under den tyska regimen, en hel del säkerligen frivilligt men de allra flesta till följd av tyskarnas tvång och tryck. I deras ställe flyttade en armé av Beamten och Polizisten in, likaså många från Rhenlandet evakuerade. Om Tyskland hade segrat i världskriget skulle tvivelsutan germaniseringen ha fortsatt i forcerat tempo.

Så mycket mera måste det då väcka undran att tjeckerna i dag tillägna sig Hitlers egna metoder och göra sig i segerögonblicket i ordning för att förverkliga vad som nazismen trots alla hotelser inte ens under sin makt kulmen vågade sig på, nämligen den totala nationalitetsförflyttningen. Den tjeckoslovakiska regeringen har beslutat sig för att tvångsförflytta statens tyska och ungerska befolkning. Dessa åtgärder, som redan begynt, ha avseende på i runt tal 4 milj. människor, alltså mer än hela Finlands invånartal. Såsom Pragradion meddelade den 24 juni, har Benesj undertecknat ett dekret, enligt vilket varje fast eller lös egendom, som befinner sig i tyska eller ungerska händer, med omedelbar verkan skall konfiskeras. Om det visar sig att det inte finns tillräckligt med tjecker eller slovaker för att överta bondgårdarna, husen, fabrikerna m. m., skall denna egendom övergå i statens besittning för att stå till förfogande vid en kommande kolonisation. Den tyska befolkning, som väntar på sin deportation, skall delvis skickas på tvångsarbete i Ryssland och delvis föras över till Tyskland. Redan ha alla tyska skolor i landet stängts. Den 28 juni meddelades det i Prags radio, att varken tyskar eller ungrare skola i huvudstaden få fara med spårvagnar, bussar och taxibilar. Och Prags tyskar ha redan till större delen drivits till Masarykstadion, som förvandlats till ett slags koncentrationsläger.

Den tjeckoslovakiska regeringen motiverar dessa sina åtgärder med de tyska och ungerska statsborgarnas otillförlitlighet. Man kan delvis förstå denna misstro. Den nazistiska rörelsen hade 1938 fått ett våldsamt omfång bland sudettyskarna. Men det bör inte alldeles bortglömmas, att nästan hela världen vid den tiden inte genomskådade den Hitlertyska faran i hela dess vidd och dessutom med en viss sympati följde sudettyskarna i dessas strid för att skydda sin nationalitet. Sudettyskarnas rätta politiska inställning klargöres dock inte, om man till utgångspunkt tar det hektiska året 1938. I rättvisans namn bör man gå tillbaka till några mera normala år i Tjecko-

slovakiets historia. 1929 års val — för att välja en annan utgångspunkt — ägde rum i en tid av stabila utrikespolitiska förhållanden och goda ekonomiska konjunkturer. Valresultatet bland sudettyskarna blev den gången: socialdemokraterna 21 mandat, bondepartiet 12, katolikerna 11, det tysk-nationella partiet 7, liberalerna 4 och näringspartiet 3 mandat (samtliga partier voro tyska). De tyska nationalsocialisterna däremot kunde blott hemföra 7 mandat. Gentemot dessa sju stodo alltså inte mindre än 58 icke nazistiska tyska folkrepresentanter, till vilka också skulle kunna räknas 4 kommunister, som valts på partiets för hela Tjeckoslovakiet uppställda enhetslista. De tyska nazisterna utgjorde på den tiden blott en obetydlig grupp, trots att rörelsen var av gammalt datum och hade sina rötter redan i den habsburgska monarkien. Man kan blott förstå Henleinpartiets uppgång till en politisk massrörelse, om man besinnar en del inträffade omständigheter: jättearbetslösheten åren 1931—1938, vilken var dubbelt så stor i de tyska landsdelarna som i de tjeckiska (tillsammans registrerades i februari 1933 i hela landet 920,000 arbetslösa), olösta nationalitetsproblem med bestående försämring av de icke slaviska folkminoriteternas ställning, frånvaron av en positiv motpropaganda mot Henlein från Prags sida, Hitlerregimens reflexverkningar på tyskarna utanför Tredje Rikets gränser, den demokratiska omvärldens eftergivenhet mot nazism och fascism (Runcimanepisoden) o. s. v. Men ännu så sent som 1935 röstade över 600,000 sudettyskar för socialdemokraterna, bondepartiet och katolikerna, plus cirka 100,000 för kommunisterna. Man vet inte, hur ett annat folk än sudettyskarna under liknande politiska, nationella, ekonomiska och sociala förhållanden skulle ha uppträtt.

Det tjeckiska folket, som självt räknar omkring 7 1/2 miljon människor — slovakerna komma därtill med ungefär 2,4 miljoner — vill nu ta på sitt ansvar att fördriva 4 miljoner tyskar och ungrare ur staten. Att det härvidlag icke enbart gäller att bestraffa nazister, som förbrutit sig mot det tjeckiska folket, bevisar redan den omständigheten att man också ämnar deportera ungrarna. Aldrig förr i historien torde det ha inträffat att 10 miljoner människor konfiskera 4 miljoners egendom och allt för att sedan fördriva dessa, trots att deras förfäder — såsom i fallet sudettyskarna — sedan nära åtta hundra år bebott de böhmisk-mähriska länderna, inkallade dit av de böhmiska kungarna såsom gruvarbetare, hantverkare och jordbrukare och utvecklande

dessa länder genom uppodling, industri och handel till beboeliga och så småningom blomstrande landsdelar.

Västmakterna ha aldrig lämnat sitt medgivande till dessa gigantiska tvångsomflyttningsplaner. Ännu i början av juni förklarade Richard Law i underhuset, att den engelska regeringen varken samtyckt till omflyttningen eller var överens med den tjeckiska regeringen om den. Denna den engelska regeringens avvisande ståndpunkt torde ha bringats till den tjeckiska regeringens kännedom. Likväl meddelade Pragradion den 19 juni att regeringen beslutat inte blott att inte fästa något avseende vid den engelska kritiken utan även att fortsätta och påskynda massdeportationerna. Under trycket av den allmänna opinionen har Pragregeringen dock gjort den inskränkningen att deportations tvånget inte gäller de medborgare ur de nationella minoriteterna, som aktivt deltagit i Tjeckoslovakiets befrielse. Vilka och hur många dessa äro har dock inte sagts. Man får härvidlag inte bortse ifrån hur perfekt Gestapos maskineri fungerade just i Sudetområdet. Ännu så sent som den 8 maj, alltså efter tyskarnas kapitulation i det gamla protektoratet, avrättades i Karlsbad 20 politiska fångar. Lika tungt som på tjeckerna — som tvivelsutan utan fri vilja in i det sista arbetade i den tyska krigsindustrien — låg på sudettyskarna tvånget att böja sig för ockupanternas och Gestapos makt. Uppkomsten av en omfattande aktiv motståndsrörelse i sudetområdet motverkades självfallet också av de tjeckiska tvångsomflyttningsplanerna, som tidigt bekantgjordes. Det vore för mycket begärt att den tyska befolkningen i det läget skulle riskera liv och blod mot tyskarna för att sedan, om de överlevde, av tjeckerna utblottade köras ut över gränserna och expatrieras. Och även om deportationstvánget inte skulle avse t. ex. de tyska socialdemokraterna, vilka ända intill München betygade den tjeckoslovakiska staten sin trohet, skulle en sådan undantagsregel inte skapa någon hållbar lösning, ty ett kvarstående betyder uttryckligen denationalisering och förbud mot att återupprätta deras gamla arbetarrörelse.

Hur ologisk och motsägelsefull hela denna tvångsutflyttningspolitik är framgår av den behandling, som skall vederfaras slovakerna. Dessa ha berett tjeckerna inte mindre besvikelser än sudettyskarna; våren 1939 lämnade ju slovakerna tjeckerna i sticket, trots att Slovakien då faktiskt vunnit autonomi och utgjorde en egen stat i staten. Bakom denna för Tjeckoslovakiet så ödesdigra utveckling stod inte bara det autonomistiska Hlinka-

partiet utan också slovakernas allmänna, lättbegripliga strävan efter självförvaltning. Och trots att Slovakien deltog på Hitlers sida i kriget är det nu icke tal om något kollektivt straff för det slovakiska folket utan blott om straff för de verkligt skyldiga krigsförbrytarna. Slovakien har nu faktiskt erhållit en autonomi, som är mera omfattande än den som landsdelen ägde under övergångstiden från »München» till mars 1939. I verkligheten bildade Böhmen-Mähren och Slovakien 1945 ett statsförbund.

Det bör observeras att landsförvisningspolitiken ingalunda under hela detta krig varit Benesj' eller andra ledande tjeckers recept för nationalitetsproblemets lösning. Ätminstone under ett tidigare skede av kriget torde Benesj ha planerat att införa ett federalistiskt system med Schweiz som förebild. Och i denna federala statsbyggnad skulle det sudettyska området — måhända efter vissa inhemska folkomflyttningar — ingå såsom en av beståndsdelarna. När och varför presidenten frångick dessa planer är icke fullt klarlagt.

I Svensk Tidskrift hävdades i flera uppsatser före kriget att en förnuftig lösning av nationalitetsproblemen säkerligen vore den starkaste borgen för en fredligare sammanlevnad mellan Europas stater och folk. Som en förnuftig lösning kan man dock omöjligt rubricera så våldsamma ingrepp i människornas liv som innefattas i de tjeckiska omflyttningsplanerna. Staterna äro ju inte till för sin egen skull utan för människornas. Att driva ut nära en tredjedel av befolkningen i ett stort rike utan att andra mera civilisatoriska medel för sammanlevnaden först allvarligt prövats är nästan en bankruttförklaring för statskonsten och demokratien.

Det mest anmärkningsvärda är att allt detta inträffar i det land, där det demokratiska styrelsesättet just genom statsledarna, de lärda filosoferna och professorerna Masaryk och Benesj, givits subtilare värderingar än i något annat land. Masaryk gjorde till rättesnöre för den unga Tjeckoslovakiska staten hans store landsman Palyckys ord: »Jag herre, Du herre.» Och Benesj skrev i sin 1927 utgivna bok »Nationernas uppror»: »Jag tror icke och kan icke tro på maktens filosofi». I sitt stora tal 1937 vid Masaryks bår — en ovanlig, i många hänseenden glänsande filosofisk utläggning av lärofaderns tankar och statens väsen — betecknade Benesj det som den moderna folkstyrelsens historiska värv att »omgestalta den gamla borgerliga demokratien i en högre och tillika djupare humanitär demokratisk former och sta-

dier». Demokratiens problem vore, fortsatte han, att »skapa icke en klass', icke ett partis, icke några grupper utan allas, folkets, hela folkets 'Herrschaft'. Han prisade Masaryk, därför att denne värjde sig mot alla nationella lidelser och känslor och därför att han som sin livsmaxim uppställt »Jesus — icke Cæsar». Och med oreserverat gillande citerade han Masaryks lapidariska ord: »Det djupaste argumentet till förmån för demokratin är tron på människan, på hennes värde, på hennes andlighet och odödliga själ: detta är den sanna metafysiska likheten. Etiskt är demokratin motiverad som ett politiskt förverkligande av kärleken till nästan... Den sanna, på kärleken till och aktningen för nästan och för alla medmänniskor grundade demokratin är förverkligandet av Gudsriket på jorden.» Demokrati och humanitet framställdes i detta stora tal som identiska mål. Den fruktansvärda behandling, som nu förestår minoriteterna i Tjeckoslovakiet och som i sin hänsynslösa kollektivitet går ut över både skyldiga och oskyldiga, strider på det mest uppenbara vis mot statsläran om humanitet och kärleken till nästan. Behandlingen måste vara ett utflöde av den maktens filosofi, som Benesj i sin nyss nämnda bok så kategoriskt avvisade: »Men att förkunna maktens filosofi är liktydigt med att ur blodiga konflikter göra en princip och en ödesmättad nödvändighet. Man proklamerar därmed nödvändigheten av ett nytt mördande, och redan därigenom kommer detta att frambesvärjas. Detta är en barbarisk, omänsklig och absurd filosofi — — —.»

Om Benesj fortfarande vägrar att tro på maktens filosofi, måste han nu dock ha erkänt denna såsom en politisk realitet. Men en harmonisk värld grundas knappast blott på »Macht und Gewalt». Skulle statsgrundaren-befriaren Masaryk någonsin ha sanktionerat denna hatfulla applikation av demokratiens maktfullkomlighet för folkflertalet?